

EL DEBAT DINS L'INDEPENDENTISME

Quatre aprenentatges i nou claus per a l'avenç de l'independentisme

Sara Bailac

Milers de manifestants entren a Barcelona durant les Marxes per la Llibertat, les mobilitzacions més massives que es van produir després de la sentència del Suprem als presos independentistes. Barcelona, 18 d'octubre de 2019. Il·lustració: César Cromit

El moviment polític que aspira a la construcció d'un Estat propi per a Catalunya ha aconseguit situar la seva proposta al centre del debat. L'aspiració de l'exercici del dret a l'autodeterminació per a bastir de baix a dalt la República Catalana ha estat capaç d'aglutinar cada cop més suports i més diversos. L'independentisme s'ha situat com un procés irreversible: l'aposta pel diàleg, la denúncia de la repressió i la reivindicació d'una solució que passi per les urnes, són ara grans consensos de país. Com podria l'independentisme continuar avançant per assolir el seu objectiu?

Aquest article pretén ser una contribució constructiva al debat estratègic de l'independentisme. Miraré de situar, sense pretensió d'exhaustivitat, alguns dels aprenentatges que l'independentisme ha incorporat els darrers anys, especialment -encara que no només- a partir de l'octubre de 2017. A la vegada, aquest exercici de revisió busca també ser útil de cara al present i el futur identificant algunes claus rellevants, plantejant alguns dels deures i dels reptes que l'independentisme ha d'afrontar d'ara en endavant per aconseguir el seu objectiu.

Els quatre aprenentatges sobre el terreny de joc

D'entre els aprenentatges de l'octubre republicà i tot allò que se n'ha derivat, sense voluntat de fer-ne una anàlisi exhaustiva, en destacaré quatre de les constatacions que l'independentisme va poder efectuar sobre el marc en què transcorria la seva acció política. Algunes de les assumpcions més bàsiques sobre les regles del joc democràtic, o les premisses sobre el comportament esperable de l'adversari es van veure desmentides.

El desafiament al règim del 78

L'independentisme s'ha situat com un veritable desafiament al règim del 78. L'exercici del dret a l'autodeterminació és incompatible amb el principi de la unitat d'Espanya, que junt amb la monarquia, s'ha revelat com un dels pilars encara ara inamovibles del règim del 78. Aquest qüestionament dels fonaments del règim posa en el punt de mira la transició. L'independentisme ha aconseguit tensar les costures d'un Estat que havia pretès amb la transició homologar-se als estàndards democràtics europeus. Una transició que es va tancar en fals, permetent la continuïtat als poders fàctics del règim, consagrant la indissoluble unitat de l'Estat i la figura del monarca com els seus pilars.

L'autodeterminació és incompatible amb la unitat d'Espanya, un dels pilars del règim del 78

Els actors polítics a Catalunya i també a l'Estat espanyol s'han situat al voltant de l'eix nacional i han fixat els seus posicionaments en relació amb la proposta independentista, que ha aconseguit marcar l'agenda política. L'espectre polític s'ha vist fortament influït per aquest eix, i els diversos actors s'han anat posicionant i han anat adaptant les seves estratègies en els darrers anys.

La repressió com a resposta

El major embat que l'independentisme ha plantejat mai, el referèndum de l'1 d'octubre de 2017, deixa en evidència la incapacitat per part de l'Estat espanyol d'abordar políticament un conflicte de naturalesa política. La resposta violenta, repressiva, a cops de porra i amb tota una causa general en contra de l'independentisme són elements que deixen en evidència l'escassa qualitat democràtica de l'Estat. La suspensió de l'autonomia de Catalunya mitjançant l'aplicació de l'article 155 de la Constitució, és una mostra més d'aquesta opció política per la mà dura i per la imposició.

Els drets i les llibertats amenaçades

La degradació de la democràcia i el retrocés dels drets humans i les llibertats a l'Estat espanyol ha estat advertida en el darrer Examen Periòdic Universal pel sistema de Nacions

Unides i els estats que en formen part. La fragilitat de la llibertat d'expressió i d'opinió, de manifestació i d'associació pacífica ha estat assenyalada. Com també ho ha estat l'ús excessiu de la violència per part dels cossos i forces de seguretat en relació amb les mobilitzacions socials, així com la censura digital (per exemple mitjançant el tancament de pàgines web). Elements tots ells que l'independentisme ha hagut d'afrontar, a mans d'un Estat que persegueix la dissidència, i que evidencien la manca de compromís del govern de l'Estat amb els drets humans.

La democràcia sota sospita

La disposició per part de l'Estat de posar en risc la pròpia democràcia ha estat una realitat reveladora per a l'independentisme, que l'ha incorporat com un dels aprenentatges dels darrers anys. La resposta violenta al referèndum de l'1 d'octubre, la sentència venjativa contra els qui el van fer possible, la politització de la justícia, la nul·la separació de poders, l'obertura de la causa general contra l'independentisme o l'espionatge a representats polítics en són algunes mostres. L'aposta política de l'Estat per la intimidació, la revenja i la confrontació com a resposta als plantejaments independentistes afecta a dia d'avui a 2.850 persones represaliades. Aquesta realitat és reveladora per a l'independentisme, que havia preparat el referèndum de l'1 d'octubre amb la premissa de tenir davant un Estat democràtic.

L'Estat ha apostat per la intimidació, la revenja i la confrontació com a resposta a l'estratègia independentista

La judicialització del conflicte polític ha perseguit l'anul·lació de la voluntat ciutadana expressada a les urnes i ha demostrat la incapacitat de resoldre'l políticament. Davant d'un plantejament netament democràtic, emparat en l'exercici del dret a l'autodeterminació, la resposta ha passat per la criminalització i la persecució de les idees. Des de l'esfera política s'ha derivat el conflicte a l'àmbit judicial, fent gala, a més, de la nul·la separació de poders, de l'abús de la presó preventiva, de procediments judicials que busquen ser intimidatoris per posar fi a un moviment polític cívic, democràtic i no violent com ho és l'independentisme.

Les claus per continuar avançant

Situades algunes de les constatacions que va deixar l'octubre republicà i que em semblen rellevants per situar el terreny de joc, l'arena política, proposo alguns dels aspectes clau en què l'independentisme hauria de situar la seva acció a curt i mig termini per continuar avançant.

El diàleg i la negociació

El moviment independentista ha de prioritzar la via del diàleg i la negociació per a resoldre el conflicte polític a través d'un referèndum d'autodeterminació pactat que permeti decidir el futur del país als catalans i les catalanes. És evident, doncs, que arribat el moment caldrà comptar amb el suport majoritari de la ciutadania, així com la legitimació de l'instrument que suposaria la participació de l'unionisme. A la vegada, però, el moviment independentista ha de continuar enfortint-se per preparar-se per altres escenaris si es manté l'immobilisme per part de l'Estat espanyol. I això vol dir mantenir les accions de desobediència civil com a fórmula d'acció política -que és per definició no violenta- en defensa dels drets democràtics contra lleis o mesures injustes, per provocar canvis. D'aquí la importància de mantenir la complicitat amb la ciutadania, de remoure els obstacles que poden impedir la mobilització ciutadana que comentarem a continuació. Per suposat, també cal no renunciar a l'embat unilateral, davant d'un Estat immòbil, perquè cap via democràtica i pacífica per arribar a la consecució de la República Catalana no ha de ser descartada.

L'amnistia

L'aposta política per la repressió ja només es pot redirigir veritablement cap a una resolució política del conflicte si contempla un procés d'amnistia. La taula de diàleg entre Catalunya i l'Estat suposa un primer pas per a la resolució del conflicte, que parteix de l'assumpció de la seva naturalesa política, i és l'espai on l'independentisme ha de poder posar sobre la taula l'exercici del dret a l'autodeterminació i l'amnistia. La llibertat dels presos i preses polítiques i el lliure retorn de les exiliades i exiliats ha de venir d'un acord global per a l'anul·lació de totes les causes reconeixent la seva motivació ideològica, per la fi de la repressió que és, en definitiva, la fi de la persecució judicial a l'independentisme.

Mobilitzacions pacífiques, massives i constants

El caràcter no violent i l'exercici de la desobediència civil han caracteritzat el moviment i n'ha estat una de les forteses, i així cal mantenir-ho. Abans de l'emergència de la pandèmia provocada per la COVID-19, les mobilitzacions independentistes han estat marcades durant anys per la seva capacitat de convocatòria. La persistència al carrer de mobilitzacions massives i constants en el temps ha estat una de les forteses del moviment.

Reiteradament s'ha intentat deslegitimar l'independentisme vinculant-lo amb l'ús de la violència. Una de les mostres més clares d'això és la interpretació jurídica que el Tribunal Suprem ha fet d'una mobilització pacífica que acaba sent titllada com un alçament públic i tumultuari, i que acaba sent tipificada com un acte de sedició. Es tracta d'una pràctica de *lawfare* que no ha passat desapercebuda als observadors de l'ONU, com és el cas del relator especial sobre llibertat d'opinió i expressió i al relator sobre qüestions de les de minories. Tots dos consideren que presentar càrrecs penals de rebel·lió contra figures polítiques i manifestants per actes que no involucren la violència ni la incitació a la

violència podrien interferir amb els drets de protesta pública i dissensió. Alhora, els dos relators coincideixen a assenyalar per al cas català que la dissidència política no violenta de les minories no hauria de donar lloc a càrrecs penals.

Els observadors de l'ONU sostenen que la protesta catalana no hauria de derivar en càrrecs penals

L'emergència de la COVID-19 i les restriccions per a la contenció de la pandèmia modifiquen les formes de mobilització tal com havien estat enteses fins ara. Davant d'aquesta nova realitat, l'independentisme haurà de ser capaç de trobar noves fórmules de mobilització per canalitzar i fer explícit el suport popular, així com per mantenir activa la mobilització.

La construcció d'una ciutadania activa

La mobilització popular basada en el caràcter eminentment pacífic del projecte independentista passa per la construcció d'una ciutadania activa, crítica, vigilant dels poders públics, defensora dels seus drets i llibertats. Una ciutadania que des de la virtut cívica, mantingui la mobilització constant. Precisament és l'empoderament ciutadà que ha de ser la base de la cultura política que ha de sostenir la República Catalana. I per fer possible aquest model de ciutadania republicana és necessari el manteniment de la cohesió social, l'eliminació de les desigualtats i remoure els obstacles que limiten la plena participació política a les dones, al jovent i a les persones d'origen divers, entre altres. Les barreres d'accés a la plena participació política que el patriarcat ha imposat a les dones, la limitació als 18 anys del dret al sufragi que el poder adult ha situat al jovent o la restricció administrativa per part de la legislació d'estrangeria espanyola sobre qui té i qui no té reconeguts els seus drets polítics són limitacions que l'independentisme ha d'aconseguir superar.

Així mateix, remoure els obstacles que dificulten la plena participació política de la ciutadania també comporta la derogació de normatives que criminalitzen la protesta com ho fa la Llei de Seguretat Ciutadana, coneguda popularment com a Llei Mordassa. Una llei que pot ser entesa com la resposta del règim del 78 al moviment del 15M i que és una mostra més d'un marc global on els governs retallen llibertats als moviments socials a qui identifiquen com una amenaça. El ple exercici de la llibertat d'expressió també passa per l'eliminació del codi penal de les injúries a la Corona i l'ultratge a Espanya, també utilitzades per la criminalització de l'independentisme.

La diversitat de l'independentisme

Les fórmules com la candidatura unitària no són útils per eixamplar

la base electoral. Des de la pluralitat d'opcions, l'independentisme ha d'interpel·lar nous sectors i construir majories més àmplies a les urnes. Cal col·laborar amb moviments socials i adoptar propostes en àmbits com el dret a l'habitatge o la defensa de la sanitat pública

Aquesta diversitat i fortlesa al carrer s'ha de poder traslladar també en forma d'avenç constant i sostingut en el temps a les urnes. La construcció de majories més àmplies i més plurals ha de ser una de les fites que ha de perseguir l'independentisme i que cal treballar des de tot l'espectre ideològic. En qualsevol elecció, les forces polítiques independentistes han de poder guanyar terreny, arribant a molta més gent, consolidant una majoria clara. A les urnes, l'independentisme ha d'aconseguir un suport inequívoc, fixant-se el repte de superar el 50%, per situar clarament i amb fortlesa la denúncia de la repressió, la reivindicació d'una resolució política del conflicte i l'exercici del dret a l'autodeterminació. La diversitat ideològica de l'independentisme ha de poder veure's reflectida en el sistema de partits. En aquest sentit, l'articulació de l'espai de la dreta i centre dreta independentista és, ara per ara, una tasca encara pendent d'acabar. L'independentisme ha experimentat amb fórmules com la candidatura unitària i ha comprovat com això polaritzava l'escenari electoral mobilitzant els sectors més clarament unionistes. A la vegada, les fórmules unitàries no han comportat l'eixamplament de la base electoral, no s'han demostrat com una opció útil per a la incorporació de nous electors i electores a l'independentisme. És per això que des de la pluralitat d'opcions, l'independentisme pot interpel·lar nous sectors per fer possible a les urnes la necessària construcció de majories més àmplies. I això també és possible des de la col·laboració i les aliances amb els moviments socials que plantegen les seves propostes en diversos àmbits com el del dret a l'habitatge o la defensa de la sanitat pública.

El consens estratègic

Tot i això, descartada la unitat electoral, allò que hauria de perseguir l'independentisme és la unitat estratègica. En aquest sentit, el referèndum de l'1 d'octubre és clarament una referència de treball conjunt per un objectiu comú. L'independentisme necessita assumir els aprenentatges de l'octubre del 2017, necessita poder explicar-se les forteses i les debilitats, i a partir d'aquesta reflexió conjunta ha de poder fixar una estratègia comuna per continuar avançant. Cal deixar de banda els retrets i -assumint la pluralitat del moviment- tenir la capacitat d'arribar a consensos sobre les properes passes. Si cal, començant per treballar el consens pel que fa a aquells reptes més immediats com poden ser la possible inhabilitació del president de la Generalitat, l'estratègia antirepressiva o la coordinació en l'acció exterior. I, posteriorment però de seguida, fixar els reptes i objectius a mig i llarg termini.

L'articulació organitzativa de l'independentisme

El consens estratègic de l'independentisme ha de comptar amb les organitzacions de la societat civil i amb el municipalisme, una altra de les claus de l'octubre republicà. L'aliança entre el Govern, el Parlament, les forces polítiques, la societat civil organitzada i el municipalisme hauria de conformar el nucli operatiu de la unitat estratègica independentista. Partint d'aquesta premissa es fa necessari l'enfortiment de cada un d'aquests actors i això passa, per exemple, per continuar avançant en el nombre d'alcaldis independentistes, especialment a les grans ciutats del país i a l'àrea metropolitana de Barcelona. L'independentisme ha de marcar-se el repte de continuar creixent en aquests llocs on encara està lluny de l'hegemonia. També passa per moure el sindicalisme majoritari del país cap als posicionaments en defensa de la resolució democràtica i pacífica del conflicte polític.

La governança exemplar

La superació de la crisi sanitària i econòmica que vivim és una oportunitat per demostrar la solvència en la gestió, governant per a tothom, i la capacitat d'oferir un horitzó republicà

A nivell institucional, l'enfortiment de les institucions passa per una governança exemplar de l'independentisme, governant per a tothom i resolent les necessitats de la població. El bon govern és una de les millors cartes de presentació de l'independentisme. Així doncs, la superació de la crisi sanitària, econòmica i social que vivim és una oportunitat per demostrar la solvència en la gestió i la capacitat d'oferir un horitzó republicà. L'estratègia per a la reconstrucció del país és una oportunitat per fer evident com des de les eines i els recursos d'un Estat podem afrontar reptes tan complicats com el que ens toca encarar. Aconseguir les grans fites que el país reclama no és possible sense la plena sobirania política i cal que aquest horitzó sigui ben present i que l'independentisme treballi per aconseguir-lo mentre gestiona el dia a dia amb les eines de què disposa sense deixar d'assenyalar-ne les limitacions.

Les complicitats internacionals

L'independentisme ha de poder sumar complicitats de portes en fora, amb altres pobles avui integrats a l'Estat espanyol. Aliances com la de la Declaració de la Llotja de Mar, en què forces polítiques dels Països Catalans conjuntament amb partits gallecs i bascos assenyalen les mancances democràtiques de l'Estat espanyol, reclamen el dret a l'autodeterminació i reivindiquen la fi de la repressió i la defensa de les llibertats civils i polítiques són un pas endavant. Però també ho és l'aliança amb actors polítics internacionals, d'Europa i del món, amb qui compartim la defensa de la democràcia, dels

drets humans, de les llibertats fonamentals.

D'altra banda, pretendre jugar a la lliga dels estats passa per ser partícip dels debats globals. L'augment de les desigualtats al món, l'auge dels autoritarismes o l'emergència climàtica ens interpel·len i hem de fer de la defensa dels drets i les llibertats o la lluita contra les injustícies globals, la nostra carta de presentació al món. És important situar Catalunya com a aliada de la defensa de la justícia global, assenyalant els autoritarismes, identificant les aliances estratègiques de l'Estat espanyol amb països on es vulneren sistemàticament els drets humans. Aspirar a jugar a la lliga dels estats també suposa situar-se al capdavant de la consecució dels reptes globals, com poden ser l'assumpció de l'agenda feminista o l'abordatge de l'emergència climàtica. En aquest sentit, l'Agenda 2030 aprovada per l'Organització de les Nacions Unides planteja un full de ruta clar al que el nostre país ha de contribuir. L'agenda política a Catalunya i l'acció institucional de l'independentisme ha de passar necessàriament per la contribució per fer possibles els objectius de desenvolupament sostenible.

Aquesta acció internacional no ha de descartar cap dels diferents espais formals, com poden ser les institucions europees o la relació amb diversos actors. Ara bé, també l'independentisme ha de continuar interpel·lant l'opinió pública internacional que a grans trets va situar-nos al mapa l'1 d'octubre de 2017. Com vam constatar llavors, la suma de complicitats i d'avals a nivell internacional és un factor decisiu.

Sara Bailac

Sara Bailac és politòloga i poeta. Des de l'any 2019, és Senadora per la demarcació de Lleida dins les llistes d'Esquerra Republicana de Catalunya. Al Senat, exerceix de portaveu de la comissió de Drets Socials, de la comissió d'Igualtat i de la comissió de Transports, Mobilitat i Agenda Urbana. També és vicesecretària general d'Acció Política d'Esquerra Republicana i presidenta de la secció local d'ERC a Tàrraga des de finals del 2015. Bailac està especialitzada en polítiques de gènere i drets de les dones, i ha viscut a les Açores (Portugal) gràcies a una beca en l'àmbit de la cooperació internacional. També ha estat molt vinculada a la xarxa de comunitats catalanes a l'exterior, concretament al Casal dels Països Catalans de La Plata (Argentina), on va treballar durant dos anys. En la seva etapa al casal, va contribuir a impulsar un observatori de nacions sense estat a la Universitat Nacional de La Plata i diverses xerrades amb el Col·legi d'Advocats i d'Arquitectes de la província de Buenos Aires.